

РЕГІОНАЛЬНА КУЛЬТУРНО-ІСТОРИЧНА СПАДЩИНА ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНОГО СМАКУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Ю.О. Блудова

В статті проаналізовано регіональну культурно-історичну спадщину, як засобу формування художньо-естетичного смаку молодших школярів. У структурі культурно-історичної спадщини виокремлено матеріальні і нематеріальні складові. Об'єктами нематеріальної культурно-історичної спадщини є визначні місця, споруди, території чи водні об'єкти, інші природні, природно-антропогенні об'єкти тощо. До нематеріальної спадщини відносимо мову, усну народну творчість, фольклор; обряди, звичаї; різні види та жанри народного мистецтва; народні художні промисли і традиційні ремесла. З'ясовано, що вивчення надбань регіональної культурно-історичної спадщини молодшими школярами є ефективним засобом формування художньо-естетичного смаку.

Ключові слова: *регіональна культурно-історична спадщина, художньо-естетичний смак, нематеріальна культурно-історична спадщина, матеріальна культурно-історична спадщина.*

REGIONAL CULTURAL AND HISTORICAL HERITAGE AS A SOURCE OF ARTISTIC AND AESTHETIC TASTE YOUNGER PUPILS

Y.O. Bludova

In the article analyzes regional cultural and historical heritage, as a means of artistic and aesthetic taste of younger pupils. In the structure of cultural and historical heritage singled tangible and intangible components. Intangible cultural heritage is historical landmarks, structures, territory or water bodies and other natural, natural man-made objects and more. Intangible Heritage attribute language oral folk art, folklore; Rites and Ceremonies; different types and

genres of folk art; Crafts and traditional crafts. It is shown that the study of regional heritage of cultural and historical heritage younger students is an effective means of forming artistic and aesthetic taste.

***Key words:** regional cultural and historical heritage, artistic and aesthetic taste, intangible cultural and historical heritage, material cultural and historical heritage.*

РЕГИОНАЛЬНОЕ КУЛЬТУРНО-ИСТОРИЧЕСКОЕ НАСЛЕДИЕ КАК СРЕДСТВО ФОРМИРОВАНИЯ ХУДОЖЕСТВЕННО-ЭСТЕТИЧЕСКОГО ВКУСА МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ

Ю.А. Блудова

В статье проанализировано региональное культурно-историческое наследие, как средства формирования художественно-эстетического вкуса младших школьников. В структуре культурно-исторического наследия выделены материальные и нематериальные составляющие. Объектами нематериального культурно-исторического наследия являются достопримечательности, сооружения, территории или водные объекты, другие природные, природно-антропогенные объекты и др. Нематериального наследия относим язык, устное народное творчество, фольклор; обряды, обычаи; различные виды и жанры народного искусства; народные художественные промыслы и традиционные ремесла. Выяснено, что изучение достижений региональной культурно-исторического наследия младшими школьниками является эффективным средством формирования художественно-эстетического вкуса.

***Ключевые слова:** региональная культурно-историческое наследие, художественно-эстетический вкус, нематериальная культурно-историческое наследие, материальная культурно-историческое наследие.*

Розбудова України як демократичної держави актуалізує завдання виховання особистості з чіткою громадянською позицією, розвиненою національно-духовною культурою, яка не тільки має відповідні знання, а й дотримується певних моральних норм у повсякденній життєдіяльності. За цих умов важливого значення набуває проблема впровадження у зміст виховного

процесу молодого покоління надбань культурно-історичної спадщини рідного краю, родинних традицій українського народу, які ґрунтуючись на провідних принципах філософії, психології, національного менталітету, мають значний виховний потенціал. Таке завдання може виконати школа, яка у співробітництві із сім'єю є важливим чинником формування й розвитку дитячої особистості.

Однією з причин руйнації демократичних засад державності будь-якої країни може стати нищівна бездуховність її громадян. Вітчизняні вчені вважають, що чи не найважливішою складовою державотворення, розвитку національної інфраструктури є культура. Для побудови національної інфраструктури необхідно мати національні культурні взірці [6].

Головною метою виховання на сучасному етапі є набуття молодим поколінням історичного і соціального досвіду людства, успадкування духовних надбань українського народу, наслідування кращих світових здобутків, розвиток особистісних рис громадянина своєї держави, формування моральної, етичної, політичної та духовної культури суспільства, що має бути акумульованим у новій ідеології української держави [2]

Важливе місце у системі виховання займає ціннісне ставлення до культурно-історичної спадщини рідного краю, його культури, яке забезпечує формування в учнів художньо-естетичного смаку, ставленню до навколишнього світу, до людей, до себе самих, до діяльності оточуючих і власного духовно-емоційного життя, тобто пізнавальної активності у сфері засвоєння основних моральних переконань, особистих цінностей [5].

Мета статті полягає у визначенні впливу регіональної культурно-історичної спадщини на процес формування художньо-естетичного смаку молодших школярів.

Художньо-естетичний смак – здатність людини до естетичного сприйняття і оцінки предмети та явища дійсності з точки зору їх естетичної характеристики, розвинуте почуття красивого і витонченого.

Культурно-історична спадщина містить у собі різноманітні зразки найкращих видів мистецтва, що сприяє формуванню художньо-естетичного смаку дітей молодшого шкільного віку. Тому виникає необхідність вивчення кращих надбань культурно-історичної спадщини.

Значення та необхідність вивчення надбань культурно-історичної спадщини у процесі виховання та для трансляції історичного досвіду підкреслювалося у дослідженнях В. Андрущенка, М. Костриці, В. Обозного, В. Кузя, Ю. Руденка, С. Русової, М. Стельмаховича, Д. Кравченко, Ю. Левади, М. Михальченко, Ю. Опалька та ін.

Національна доктрина розвитку освіти стверджує національний характер освіти і виховання (розділ III, п. 4): «Освіта має гуманістичний характер і ґрунтується на культурно-історичних цінностях Українського народу, його традиціях і духовності» [9]. Закон України про охорону дитинства передбачає залучення дитини до національної та світової культури [4].

Та перш за все слід дати визначення таким основним поняттям як культура, культурна спадщина регіону, нематеріальна культурно-історична спадщина регіону.

У Законі України «Про культуру» наводиться таке визначення: «культура – сукупність матеріального і духовного надбання певної людської спільноти (етносу, нації), нагромадженого, закріпленого і збагаченого протягом тривалого періоду, що передається від покоління до покоління, включає всі види мистецтва, культурну спадщину, культурні цінності, науку, освіту та відображає рівень розвитку цієї спільноти [3].

Визначення культурної спадщини надається у Законі України «Про охорону культурної спадщини» – це сукупність успадкованих людством від попередніх поколінь об'єктів культурної спадщини. Об'єктом культурної спадщини є визначне місце, споруда, ансамбль, їхні частини, пов'язані з ними рухомі предмети, а також території чи водні об'єкти, інші природні, природно-антропогенні або створені людиною об'єкти незалежно від стану збереженості,

що донесли до нашого часу цінність з археологічного, естетичного, етнологічного, історичного, архітектурного, мистецького, наукового чи художнього погляду і зберегли свою автентичність [11].

За видами об'єкти культурної спадщини поділяють на: археологічні; будинки, споруди, їх комплекси (ансамблі); об'єкти монументального мистецтва – твори образотворчого мистецтва; об'єкти архітектури та містобудування; об'єкти садово-паркового мистецтва; ландшафтні – природні території, які мають історичну цінність [8].

Закон України «Про культуру» дає наступне визначення нематеріальній культурній спадщині: «це звичаї, форми показу та вираження, знання, навички, що передаються від покоління до покоління, постійно відтворюються спільнотами та групами під впливом їхнього досвіду, оточення, взаємодії з природою, історії та формують у них почуття самотності та наступності, сприяючи таким чином повазі до культурного розмаїття і творчості людини» [3].

Відповідно до Міжнародної конвенції про охорону нематеріальної культурної спадщини, яка була підписана 17 жовтня 2003 року на засіданні Генеральної Асамблеї ЮНЕСКО й до якої в 2008 році приєдналась і Україна [7], нематеріальна культурна спадщина проявляється в таких формах: світоглядні уявлення, усталені норми поведінки; мова, усна народна творчість, фольклор; народні знання, уміння і навички, технології; обряди, звичаї; різні види та жанри народного мистецтва; традиційна кухня; народні художні промисли і традиційні ремесла.

Культурно-історична спадщина втілюючи досвід, норми, цінності різних поколінь, відтворює багатовікову історію розвитку суспільства. У результаті взаємовпливу різних культур впродовж тривалого історичного часу утворилося неповторне історико-культурне середовище – все, що оточує нас та є надбанням нашого минулого. [8].

Культурно-історична спадщина є ключовим елементом розвитку історичної свідомості, впливовим чинником формування єдиної української національної ідентичності, утвердження об'єднаних цінностей у суспільстві та формування художньо-естетичного смаку [10].

Кожен регіон України має неповторний етнічний автопортрет, специфічне культурне середовище, своєрідні природно-географічні умови, історичну долю. Всі зазначені фактори формують самобутню соціальну психологію та духовність населення, вимагаючи такої ж оригінальної системи виховання. Та що ж розуміють під терміном «регіон»?

В багатьох джерелах термін «регіон» визначається як певна територіальна одиниця, що відрізняється з-поміж інших таких же одиниць специфічними рисами: географічними, геологічними, етнографічними, економічними тощо

Сучасна регіоналізація України є соціально-економіко-географічною: виділення регіонів здійснюється за сукупністю природно-географічних, соціально-географічних, соціально-демографічних, соціально-економічних, історичних та культурологічних чинників.

Ми погоджуємось з В. Тузовим, який обґрунтовує необхідність застосування регіонального принципу до аналізу історії української культури, вважає, що слід поступово нашаровувати матеріал, об'єднувати теоретичні напрацювання різних гуманітарних наук – філософії, психології, естетики, етики, мистецтвознавства – для виявлення специфічності кожного конкретного регіону і лише тоді, склавши до купи усі чинники, можна бути переконаним у створенні цілісної картини.

Кожен край, регіон, область, населений пункт нашої держави в цілому та Харківщина зокрема мають художні пам'ятки, твори монументальної скульптури, живопису, графіки, творів декоративно-прикладного мистецтва тощо, які є невід'ємною частиною художньої культури, що поступово створювалася, розвивалася та збагачувалася в різні історичні періоди.

Вивчення регіональної культурно-історичної спадщини є ефективним засобом естетичного, національного виховання, яке передбачає збагачення духовного світу молодшого школяра, виховання любові до рідного краю та його культурно-історичної спадщини, поваги до історичних святинь, надбань народу, формування художньо-естетичного смаку, ціннісного ставлення до рідного краю, про що свідчать філософсько-педагогічні погляди вчених-просвітителів Г. Ващенка, Б. Грінченка, Г. Гуменюка, О. Духновича, С. Русової, Г. Сковороди, В. Сухомлинського, К. Ушинського та інших.

Тому ми вважаємо, що важливим завданням сучасності стає вивчення творчого та естетичного потенціалу регіону. Історія та культурно-історична спадщина рідного краю органічно пов'язана з сучасними проблемами нашого суспільства й може виступати ефективним засобом формування художньо-естетичного смаку дітей молодшого шкільного віку.

Необхідність вивчення особливостей регіону та його вплив на розвиток естетичних почуттів та художньо-естетичного смаку вивчають і сучасні науковці (М. Соловей, Ф. Матвієнко-Гарнага, П. Тронько, С. Роздобудько, Г. Гуменюк, Т. Завгородня, С. Золотухіна, О. Сухомлинська, Я. Яціва, та ін.).

Робота з вивчення особливостей культурно-історичної спадщини регіону має охоплювати як матеріальну (історія, археологія, архітектура, містобудування, ландшафтні природні території тощо) так і нематеріальну (мова, звичаї і обряди, фольклор, різноманітні види мистецтв (література, декоративно-прикладне мистецтво, музика) етнографія, культура тощо) спадщину певної місцевості.

Одним з важливих завдань сучасної системи освіти і виховання стає впровадження творчого та естетичного потенціалу рідного краю. Історія рідного краю органічно пов'язана з сучасними проблемами нашого суспільства й може виступати ефективним засобом формування художньо-естетичного смаку дітей молодшого шкільного віку.

Робота з вивчення культурно-історичної спадщини має охоплювати вивчення історії, географії, економіки, літератури, етнографії, культури певної місцевості тощо. Краєзнавчий матеріал сприяє ідейному збагаченню, розумовому та естетичному вихованню учнів.

У кожного народу є своя візитна картка, яка висвітлює його значимість у світовому просторі людства, дає можливість гідно доповнювати світову спільноту, вирізняє оригінальність світосприйняття. Таємниці віків є натхненним джерелом глибокої духовності, яка має силу доти, допоки священно оберігатимуть нащадки, ретельно розшифруватимуть моральні й етичні коди, приховані й подаровані пращурами сивої давнини задля збереження генетичного кореня. В усіх народів світу існує повір'я, що той, хто забув минуле, не має майбутнього, карається людьми і Богом. Осмислити цю складну проблему духовності народу можна лише за умови, коли відомо все, що ним накопичено [1].

Оснoву формування художньо-естетичного смаку, світосприйняття, сучасного світогляду учнів, створення комплексного образу рідного краю становить детальне вивчення об'єктів матеріальної та нематеріальної спадщини, інтерпретація кожного з них як фрагмента єдиного цілого й продукування уявлень про місцеві регіональні культурні надбання як складну систему взаємопов'язаних і взаємозумовлених компонентів, що робить актуальним максимальну реалізацію педагогічного потенціалу вивчення регіональної культурно-історичної спадщини. Вивчення надбань культури рідного краю, як одна з ланок естетичного виховання постає важливим засобом пізнання і перетворення довкілля, гармонізації стосунків з природним середовищем, забезпечує задоволення освітніх потреб учнів, розвиток їхньої ціннісно-мотиваційної сфери, стимулювання і реалізацію духовного й творчого потенціалу школярів, формування їхньої громадянської позиції, трудової мотивації та соціальної компетентності.

Сьогодні існує нагальна потреба вирішити основні суперечності між приверненням уваги з боку суспільства до проблем навчання й виховання учнів і недостатнім використанням навчально-виховного потенціалу регіональної культурно-історичної спадщини; об'єктивною потребою в розвитку ініціативної, творчо мислячої особистості й безпристрасним інформаційно-словесним способом навчання; необхідністю забезпечити національну та естетичну спрямованість освіти й її адекватним відображенням у змісті шкільних курсів; вимогами до модернізації системи шкільної освіти.

Складовою культурно-історичної спадщини нашої країни є культурне надбання регіону. В кожній місцевості наявне унікальне поєднання неповторних ландшафтів, історичних, етнографічних об'єктів, пам'яток природи, культури, побуту населення, в яких відображені історичні особливості різних епох, етнічних груп. Всі ці надбання є головним засобом формування художньо-естетичного смаку молодших школярів. Тому вивчення надбань культурно-історичної спадщини регіону має бути включене в освітньо-виховний процес початкової школи. Вивчення та відношення до пам'яток історії і культури є показником рівня розвитку держави та духовної зрілості її громадян. Цілеспрямована діяльність державних органів, щодо ознайомлення з пам'ятками для передачі культурних цінностей майбутнім поколінням, їх ефективного використання в суспільному житті сприяє самоідентифікації нації, уособлює її самобутність і має соціально-значиму функцію підтримки стабільності і сталого суспільного розвитку та формування художньо-естетичного смаку молоді.

Література

1. Впровадження надбань народної культури в навчально-виховний процес з метою формування творчої особистості: матеріали круглого столу / Спілка етнографів та фольклористів м.Харкова, Харків. гуманіт.-пед. ін.-т. – Х.: Майдан, 2009. – 159с.

2. Естетичне виховання учнів засобами етнохудожньої творчості: метод. посіб. / С.П. Абрамов, Н.М. Алтипіна, Е.П. Антонович та ін.. – Херсон: Грінь, 2012. – 148с.

3. Закон України «Про культуру» від 14.12. № 2778-VI [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – 2010. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/main/2778-17>

4. Закон України «Про охорону дитинства» [Електронний ресурс] // Верховна Рада України; Закон від 26.04.2001 № 2402-III. – 2001. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2402-14>.

5. Іванчук М.Г., Шевчук К.Д. Виховний потенціал рідного краю (виховання у молодших школярів ціннісного ставлення до природи рідного краю) : навч. посібник / М.Г Іванчук, К.Д. Шевчук. – Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2011. – 240с.

6. Литвин-Кіндратюк С.Д. Формування художньо-естетичної культури школярів засобами народознавства / С. Литвин-Кіндратюк, Г. Білавич. – Івано-Франківськ: Плай, 1998. – 118с.

7. Міжнародна Конвенція про охорону нематеріальної культурної спадщини [Електронний ресурс] // Генеральна Асамблея ЮНЕСКО. – 2003. – Режим доступу до ресурсу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_d69.

8. Навчальний посібник «Спільна історія. Діалог культур» (Спільна історія. Діалог культур : навч. посібник). – Львів : ЗУКЦ, 2013. – 256с.

9. Національна доктрина розвитку освіти [Електронний ресурс] // Указ Президента України від 17 квітня 2002 року N 347/2002. – 2002. – Режим доступу до ресурсу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/U347_02.html.

10. Опалько Ю.В. Збереження культурно-історичної спадщини в сучасній Україні: проблеми та перспективи / Ю. В. Опалько // Стратегічні пріоритети: Науково-аналітичний щоквартальний збірник . – 11/2007 . – N1 (2). – С.83-88.

11. Про охорону культурної спадщини: Закон України від 6 червня 2000р. № 1805-III // Відомості Верховної ради. – 2000. – № 39. – с. 333.